

„Професор д-р Елисавета Карамихайлова – първият български ядрен физик“

Петя Петкова

Автори на книгата са Пенка Лазарова, физик с подчертан интерес и обширни познания и изследвания на историята на науката в България, и проф. Никола Балабанов, ядрен физик и дългогодишен преподавател в Пловдивския университет, известен популяризатор на физиката у нас. Това сполучливо

съчетание от двамата взаимно допълващи се автори със завидно владение на перото вероятно е допринесло много на българската публика и научна общественост да бъде поднесена една изключително добре структурирана книга, представляваща интерес за широк кръг читатели – от специалисти в областта на ядрената физика и преподаватели по физика, до любознателни читатели от различни възрасти и с различни интереси. Двата основни раздела на книгата са посветени на жизнения път и научната дейност на проф. Е. Карамихайлова, има приложени отзиви и спомени на нейни съвременници. Книгата е богато илюстрирана.

Несъмнено постижение на авторите е представянето на духа на епохата, атмосферата на Виена, на научните центрове в Европа, заедно с научната атмосфе-

На 10 юни т.г. в Големия салон на Българската академия на науките бе представена книгата на Пенка Лазарова и Никола Балабанов „Професор д-р Елисавета Карамихайлова – първият български ядрен физик“, 112 с. (ISBN 978-954-329-038-7). Книгата е луксозно издание на издателство Тип-топ прес ООД със специалното съдействие на Сдружение Български атомен форум (БУЛАТОМ).

ра в ранния период на квантовата физика. Освен биографични данни има достатъчно информация и за научната дейност на нашата сънародничка. Преразказани са на популярен език някои от нейните резултати. Представена е адекватна научна оценка за тяхното място и роля. В края на книгата

могат да се намерят и впечатления и спомени за Елисавета Карамихайлова от нейни съвременници и ученици. Щеше да бъде добре, ако и на атмосферата у нас беше отделено повече внимание.

Проф. Елисавета Карамихайлова е едно от знаковите имена в българската наука. За нея не е достатъчно да се каже, че е първият ядрен физик у нас и че е първата българска жена – професор по физика. По-важното е, че тя е *основоположник*. Тя поставя основи, създава стил и възпитава ученици. Тя засажда дърво, което не изсъхва, а дава плодове. Прави това в една трудна обстановка и в една не много добронамерена среда. Със съжаление трябва да кажем, че нейният принос в развитието на науката досега не е получил подобаваща оценка и популяризация. Това прави книгата на П. Лазарова и Н. Балабанов още

по-нужна и актуална. Хубавото е, че авторите на се опитват да митологизират образа на Е. Карамихайлова, а поднасят една правдива информация и обоснована оценка за нейната съзидателна дейност като учен и преподавател.

Елисавета Карамихайлова е родена във Виена на 3 декември 1897 г. в семейство на двама интелектуалци – българина по националност и дух д-р Иван Карамихайлов и музиколожката англичанка Мери Слейд. Това е годината на откриването на електрона. До идването на „квантовия век“ (на 14 дек. 1900 г., когато Макс Планк въвежда квантите в доклад пред Немското физическо дружество) остават точно 3 години. Семейството се връща в България, но през 1917 г. Е. Карамихайлова отново заминава за Виена, за да завърши Виенския университет и да попадне във вихъра на новата физика. Работи в Радиевия институт (Виена), защитава дисертация през

1922 г., специализира в Кавендишката лаборатория на Ръдърфорд (Кеймбридж, където получава титлата Master of Arts). По това време там са бъдещите Нобелови лауреати М. Борн, Дж. Чадуик, П. Блакет, Е. Епътън. Тя се среща и сътрудничи със световни имена на науката. Публикува в най-добрите списания. Работи скромно и неуморно. Но иска да се върне в България и да подпомогне развитието на българската физика. Успява да се хабилитира като доцент в Софийския университет едва в края на 1939 г. Обстановката е дълга. До края на живота си Е. Карамихайлова вече почти няма да пише статии. Но отдава всички сили да положи у нас основата на ядрената физика. Тя пише първия учебник, създава първата Катедра по атомна физика (1945), става първата жена хабилитирано лице в Софийския университет и първата жена – професор по физика у нас. Именно това я прави първия наш ядрен физик!

Игва 9 септември 1944 г. На „носителите на западното упадъчно влияние“ се гледа с подозрение, което не отминава и Е. Карамихайлова. Един симптоматичен факт: тя има приет доклад на конференция във Виена – града на нейната младост, мечти, успехи! Но на границата ѝ вземат паспорта, а доклада дават на неин колега да го изнесе вместо нея... Авторите на книгата не казват кой е той. А може би трябваше. Доста са били разочарованията на проф. д-р Е. Карамихайлова, твърде бегло засегнати в книгата. Но тя устоява с някакво благородно великодушие и продължава до края на живота си да изпълнява своята мисия, така както я е разбирала и след дипломирането си във Виенския университет, и след завръщането си в родината.

Днес в София има улица на името на проф. Елисавета Карамихайлова. Ако минете по тази улица, не питайте коя е тя! Прочетете книгата на П. Лазарова и Н. Балабанов.

Проф. д.фм.н. Димитър Пушкарров